

WSPÓŁCZESNA GLOTTODYDAKTYKA POLONISTYCZNA – CELE NAUCZANIA A ANALIZY POTRZEB

Dominika Bucko¹, Marzena Wawrzeń²

 <http://orcid.org/0000-0001-9379-226X> <http://orcid.org/0000-0001-7452-5385>

CELE UCZENIA SIĘ I NAUCZANIA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO NA STUDIACH POLSKICH DLA CUDZOZIEMCÓW. ANALIZA POTRZEB JĘZYKOWYCH STUDENTÓW I IMPLIKACJE DYDAKTYCZNE

Streszczenie: *Studia polskie dla cudzoziemców* to nowo otwarty kierunek na Wydziale Polonistyki UJ, odpowiadający na rosnące zapotrzebowanie poznawania języka polskiego w ramach kształcenia uniwersyteckiego. W bieżącym roku akademickim 2022/2023 zdecydowana większość studentów tego kierunku to osoby pochodzące z Ukrainy. Z tego względu zakładane cele kształcenia powinny ulec modyfikacjom, by uwzględnić potrzeby językowe studentów z wschodniej granicy. Celem artykułu jest zaprezentowanie ankiety jako narzędzia badawczego, które umożliwiło nam określenie priorytetów językowych tej grupy studentów. Zdefiniowanie

¹ dominika.bucko@uj.edu.pl, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki, Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej, Zakład Językoznawstwa Stosowanego, ul. Grodzka 64, 31-044, Kraków.

² marzenka.baran@uj.edu.pl, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki, Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej, Zakład Języka Polskiego Jako Obcego, ul. Grodzka 64, 31-044, Kraków.

językowych i pozajęzykowych potrzeb pozwala na włączenie ich do celów, efektów i treści kształcenia. Po omówieniu wyników ankiety postawimy wnioski dotyczące potrzeb językowych oraz rozwiązań dydaktycznych będących odpowiedzią na cele i priorytety studentów z Ukrainy.

Słowa kluczowe: analiza potrzeb językowych, ankieta, nauczanie języka polskiego jako obcego na poziomie akademickim

OBJECTIVES OF LEARNING AND TEACHING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN POLISH STUDIES FOR FOREIGNERS. ANALYSIS OF STUDENTS' LANGUAGE NEEDS AND TEACHING IMPLICATIONS

Abstract. Polish Studies for Foreigners is a newly opened field of study at the Faculty of Polish Studies of the Jagiellonian University, responding to the growing demand for learning Polish as part of university education. In the academic year 2022/2023, the vast majority of students in this field of study came from Ukraine. For this reason, the assumed learning objectives should be modified to take into account the language needs of students from across the eastern border. The aim of the article is to present a questionnaire as a research tool that enabled us to determine the language priorities of this group of students. Defining linguistic and non-linguistic needs allows them to be included in the objectives, learning outcomes, and content of the curricula. After discussing the results of the survey, we will draw conclusions regarding language needs and didactic solutions that respond to the goals and priorities of students from Ukraine.

Keywords: analysis of language needs, questionnaire, teaching Polish as a foreign language at the academic level

1. OPIS KIERUNKU *STUDIA POLSKIE DLA CUDZOZIEMCÓW*

W roku akademickim 2022/2023 na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego uruchomiono kierunek *Studia polskie dla cudzoziemców* (dalej: *SPC*), który jest odpowiedzią na rosnące zapotrzebowanie poznawania języka, kultury, historii i literatury polskiej podczas kształcenia uniwersyteckiego. Trzyletnie studia licencjackie pozwalają na opanowanie języka polskiego w stopniu wystarczającym do kontynuowania nauki na studiach magisterskich. Wieloletnie doświadczenia w pracy podczas rekrutacji obcokrajowców na różne kierunki Wydziału Polonistyki pokazały, że istnieje liczna

grupa osób zmotywowanych do podjęcia studiów polonistycznych, niemająca jednak wystarczających umiejętności językowych i wiedzy teoretycznej. Z myślą o takich kandydatach stworzony został program nowego kierunku. W każdym z sześciu semestrów studiów realizowane są zajęcia z *Praktycznej nauki języka*, a także odpowiednio dobrane do poziomu i wiedzy studentów zajęcia związane z polską literaturą, historią i kulturą oraz wybrane zagadnienia językoznawcze. Przystąpienie do zajęć wymaga uzyskania pozytywnego zaliczenia z *Praktycznej nauki języka polskiego* w poprzednim semestrze, gdyż na znajomość języka położono największy nacisk. W każdym semestrze przewidziane zostały zajęcia fakultatywne, które pozwolą rozwijać umiejętności językowe, a także wiedzę z zakresu kultury, literatury i językoznawstwa. Od trzeciego semestru zaplanowano proseminarium, które stanowi przygotowanie do gromadzenia danych, literatury oraz prowadzenia badań na potrzeby pracy licencjackiej, która ma powstać do końca szóstego semestru. Ważnym elementem zajęć jest omówienie zagadnień związanych z ochroną własności intelektualnej. Od trzeciego do szóstego semestru studenci uczą się wybranego języka obcego. Ukończenie studiów wymaga uzyskania pozytywnych ocen ze wszystkich wskazanych w programie przedmiotów, a także napisania pracy dyplomowej oraz uzyskania pozytywnej oceny z egzaminu dyplomowego.

Proponowane przedmioty mają umożliwić studentom zapoznanie się z polską kulturą, literaturą i historią oraz wskazać ścieżki dalszego rozwoju. Są wśród nich m.in.:

- Dzieje Polski i Polaków w perspektywie etniczno-kulturowej;
- Panorama literatury polskiej;
- Rok polski – tradycyjne i nowe święta polskie oraz ich kulturowe konteksty;
- Problemy współczesnego języka polskiego;
- Kino polskie w perspektywie europejskiej i światowej;
- Zasady skutecznej komunikacji interpersonalnej;
- Neurobiologiczne podstawy uczenia się języków obcych;
- Język polski na międzynarodowym rynku pracy;
- Wprowadzenie do dydaktyki języka polskiego jako obcego;
- Praktyka przekładu pisemnego.

Rekrutacja na studia rozpoczęła się w marcu 2022 roku i przebiegała w dwóch turach. Podstawą przyjęcia była rozmowa kwalifikacyjna, podczas której komisja oceniała przede wszystkim motywację do podjęcia studiów oraz znajomość języka polskiego na poziomie minimum A2. Łącznie na studia zgłosiło się ponad 70 kandydatów, z czego przyjętych zostało 45 osób. Początkowo zakładano utworzenie dwóch piętnastoosobowych grup, ale ze względu na szczególną sytuację polityczną oraz duże zainteresowanie kierunkiem, uruchomiono ostatecznie 3 grupy. Na początku roku akademickiego

odbył się test plasujący, na podstawie którego przypisano studentów do trzech grup językowych i dwóch grup przedmiotowych (także pod kątem znajomości języka). Takie rozwiązanie miało na celu jak najlepsze dostosowanie treści, metod i technik kształcenia. Praktycznie wszyscy studenci podejmujący naukę na pierwszym roku pochodzą z Ukrainy (wpisanych na studia było dwóch obywateli Białorusi, ale ostatecznie naukę podjął tylko jeden), a zdecydowana większość skorzystała z możliwości bezpłatnego studiowania na mocy Specustawy. Studia w październiku 2022 roku rozpoczęły 44 osoby, a w drugim semestrze kontynuowało tylko 37. Większość uczących się jest między 18. a 21. rokiem życia.

Wydaje się, że słuchacze, którzy pozostali na studiach, są zmotywowani do ich ukończenia i kontynuowania nauki na studiach magisterskich. Pewną przeszkodą mogą być względy finansowe, gdyż nadal nie wiadomo, czy będzie możliwość bezpłatnego kontynuowania nauki w kolejnym roku akademickim.

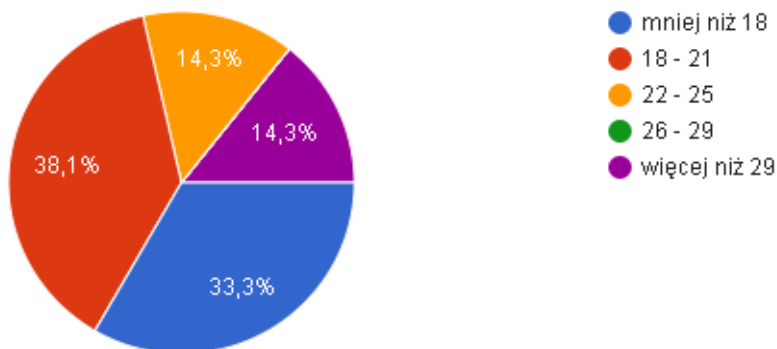
2. METODOLOGIA BADANIA

Celem naszego badania była chęć poznania potrzeb językowych uczących się, którzy podjęli naukę na kierunku *SPC*. Chciałyśmy uzyskać odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jakie są potrzeby językowe studentów kierunku *SPC*? Jakie są cele i priorytety, dla których podjęli studia? Dlaczego uczą się języka polskiego? Co sądzą o celach, treściach i materiałach dydaktycznych? Jakie są ich opinie na temat przedmiotu *Praktyczna nauka języka* oraz całego programu studiów?

Techniką badawczą, która nadaje się do sondowania opinii, jest ankieta. By odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, opracowałyśmy kwestionariusz ankiety. Dokument składa się z kilku sekcji: formularz osobowy (pytania 1–9), cele uczenia się języka polskiego (10–24), ocena materiałów dydaktycznych (25–27), opinie na temat przedmiotu *Praktyczna nauka języka* (28–31) oraz programu *SPC* (32–35)³. W kwestionariuszu dominują pytania zamknięte, choć pojawiają się także jednostki otwarte i półotwarte. Zdecydowałyśmy się na dobór ochotniczy respondentów. Link z ankietą w wersji online przekazałyśmy wszystkim studentom, podkreślając, że udział w badaniu jest anonimowy i dobrowolny. W konsekwencji otrzymałyśmy odpowiedzi od 21 osób.

³ W aneksie prezentujemy wszystkie pytania kwestionariusza.

Wykres 1. Wiek studentów biorących udział w badaniu

Źródło: opracowanie własne

W kolejnych częściach artykułu dokonamy analizy pozyskanych danych, które stanowią odpowiedzi na pytania badawcze.

3. ANALIZA WYNIKÓW BADANIA

W tym miejscu omówimy informacje pozyskane dzięki kwestionariuszowi ankiety, które umożliwią nam podjęcie refleksji nad potrzebami językowymi, celami oraz priorytetami studentów kierunku *SPC*, którzy zdecydowali się podzielić się swoimi spostrzeżeniami. Wyniki przedstawiamy, dzieląc zebrane dane na takie, które dotyczą: celów uczenia się języka polskiego, oceny materiałów dydaktycznych oraz opinii na temat przedmiotu *Praktyczna nauka języka* i programu *SPC*.

3.1. CELE UCZENIA SIĘ JĘZYKA POLSKIEGO

Pierwsze pytanie z sekcji *cele uczenia się języka polskiego* dotyczyło motywacji i powodów, dla których uczący się podjęli naukę na *SPC*. Respondenci byli proszeni o udzielenie odpowiedzi otwartej. Zdecydowana większość

ankietowanych deklaruje, że wybrali ten kierunek, by nauczyć się języka polskiego w takim stopniu, aby mogli swobodnie komunikować się na studiach i w pracy w Polsce⁴.

Tabela 1. Motywacja do podjęcia studiów. Wybrane odpowiedzi studentów⁵

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Dlaczego wybrała Pani/wybrał Pan kierunek <i>Studia polskie dla cudzoziemców</i> ?	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Chciałem rozwijać swoje umiejętności w języku polskim, bo planuje mieszkać w następnych latach.</i> 2. <i>Daje możliwość nauczyć się polskiego (jako obcego) oraz zdobyć wiedzę ogólną o Polsce (żeby studiować w Polsce).</i> 3. <i>Dla nauczania języka polskiego na wysokim poziomie, żeby mieć możliwość pracować w Polsce i dobrze się czuć w codziennej komunikacji.</i>

Źródło: opracowanie własne

W pytaniach 11–24⁶ respondenci ustosunkowywali się do stwierdzeń, które stanowią uproszczone cele kształcenia na kierunku *SPC* (zob. <https://syllabus.uj.edu.pl/pl/5/1/2/21/200?masterElement=21>). Ankietowani na pięciostopniowych skalach określali, jaką wagę przypisują danym celom uczenia się języka polskiego jako obcego. Z danych pozyskanych z tej części kwestionariusza wynika, że studenci uznali wszystkie wskazane przez nas cele za bardzo ważne lub ważne. Okazało się, że uczący się zgodnie deklarują, że według nich bardzo istotne jest uczenie się słownictwa i gramatyki oraz rozwijanie umiejętności mówienia i pisanie. Większość odpowiedzi w tej części kwestionariusza charakteryzuje się dużą zgodnością między respondentami. Rozkład odpowiedzi jest najbardziej zróżnicowany przy pytaniu dotyczącym rozwijania umiejętności wykorzystywania wiedzy i umiejętności z własnego języka podczas uczenia się języka polskiego.

⁴ Wyniki tej części ankiety pokrywają się z rezultatami badań nad planami na przyszłość uchodźców wojennych z Ukrainy. Z badania przeprowadzonego na próbie 737 respondentów wynika, że zdecydowana większość z nich zamierza zostać w Polsce na stałe i szukać pracy (Długosz i in. 2022, s. 6–7).

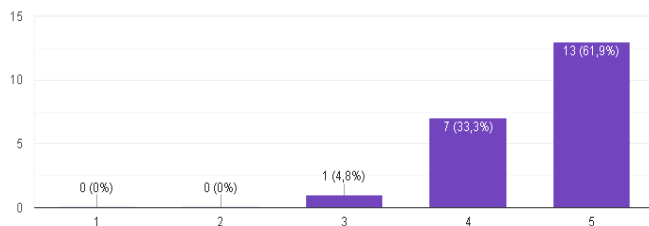
⁵ W odpowiedziach studentów pojawiają się błędy językowe. Nie zostały one poprawione, by zachować autentyczność wypowiedzi osób objętych badaniem.

⁶ W wersji elektronicznej ankiety pojawił się błąd w numeracji jednostek kwestionariusza. Dlatego można zauważyć rozbieżność w numerach między pytaniami zamieszczonymi w aneksie a wykresami przedstawiającymi odpowiedzi respondentów.

Tabela 2. Graficzna prezentacja danych dotyczących celów uczenia się

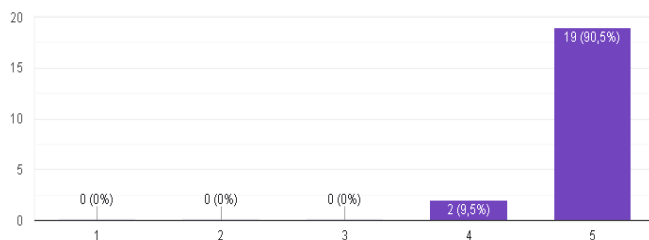
11. Uczenie się gramatyki jest dla mnie

21 odpowiedzi

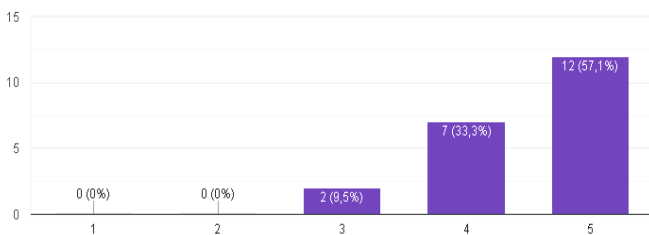
12. Uczenie się słownictwa jest dla mnie

21 odpowiedzi

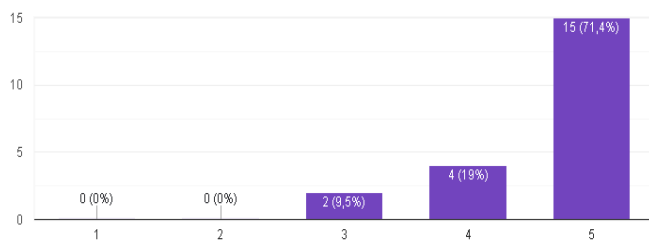
13. Uczenie się zasad pisowni i interpunkcji jest dla mnie

21 odpowiedzi

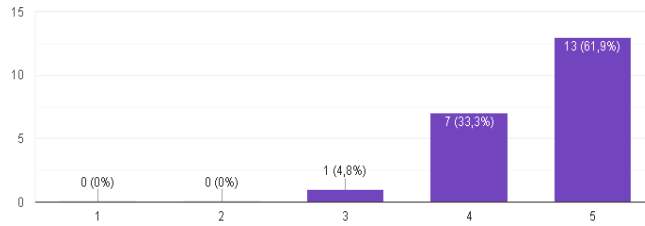
15. Uczenie się zasad wymowy i intonacji jest dla mnie

21 odpowiedzi

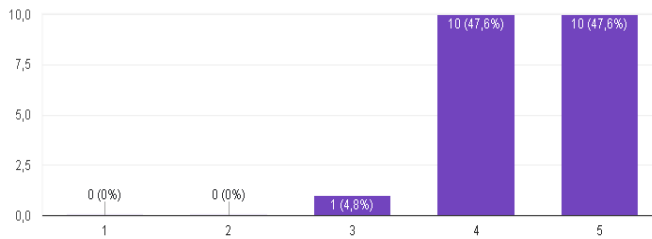
16. Rozwijanie umiejętności rozumienia tekstów mówionych jest dla mnie

21 odpowiedzi

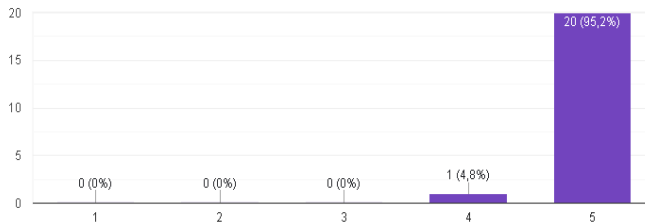
17. Rozwijanie umiejętności rozumienia tekstów pisanych jest dla mnie

21 odpowiedzi

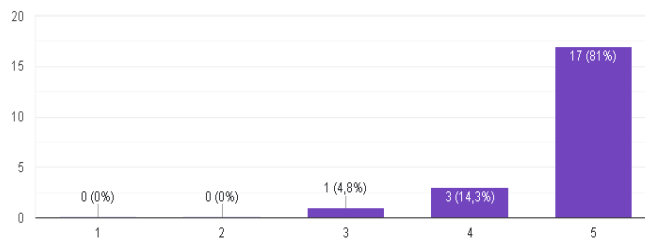
18. Rozwijanie umiejętności mówienia jest dla mnie

21 odpowiedzi

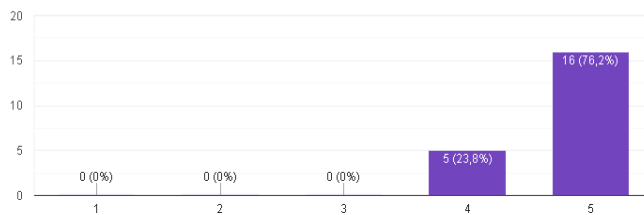
19. Rozwijanie umiejętności komunikowania się z innymi jest dla mnie

21 odpowiedzi

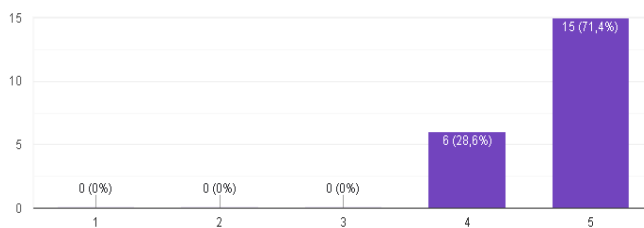
20. Rozwijanie umiejętności pisania jest dla mnie

21 odpowiedzi

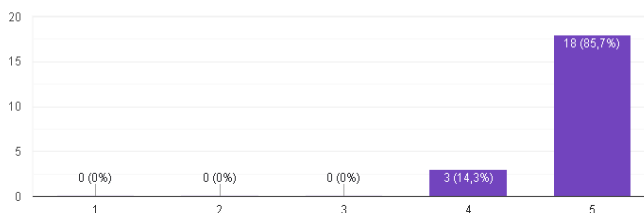
21. Uczenie się radzenia sobie w sytuacjach niepełnego rozumienia jest dla mnie

21 odpowiedzi

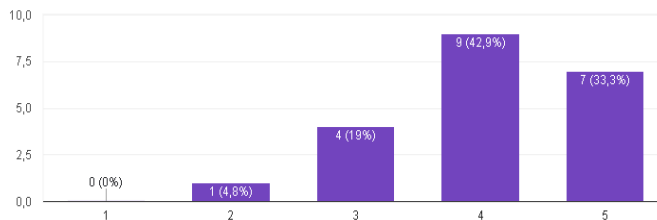
22. Rozwijanie umiejętności rozpoznawania i poprawiania własnych błędów jest dla mnie

21 odpowiedzi

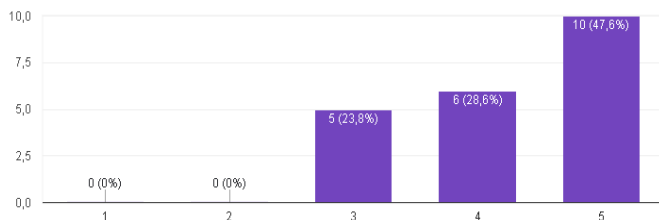
23. Rozwijanie umiejętności wykorzystywania wiedzy i umiejętności z własnego języka podczas uczenia się polskiego jest dla mnie

21 odpowiedzi

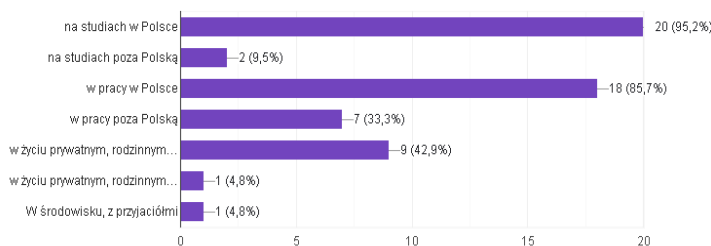
24. Uczenie się dokonywania samooceny własnych umiejętności językowych jest dla mnie

21 odpowiedzi

25. W jakich sytuacjach zamierza Pani/zamierza Pan używać języka polskiego w przyszłości?

21 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Ostatnie pytanie tej części kwestionariusza dotyczyło deklaracji, w jakich sytuacjach uczący się zamierzają używać języka polskiego w przyszłości. Odpowiedzi na to pytanie pokrywają się z powodami, dla których uczący się podjęli naukę na *SPC*, zdecydowana większość studentów zaznaczyła bowiem, że planuje porozumiewać się w języku polskim na studiach (95,2%) i w pracy (85,7%) w Polsce. Te deklaracje mogą świadczyć o praktycznym podejściu respondentów do wybranego kierunku studiów, którego jednym z celów jest językowe przygotowanie uczących się do sprawnego funkcjonowania w życiu edukacyjnym i zawodowym w naszym kraju. Odpowiedzi udzielone w ankiecie pokrywają się z profilem absolwenta kierunku *SPC*, w którym uwzględniono m.in., że uczący się po zakończeniu studiów będą potrafili:

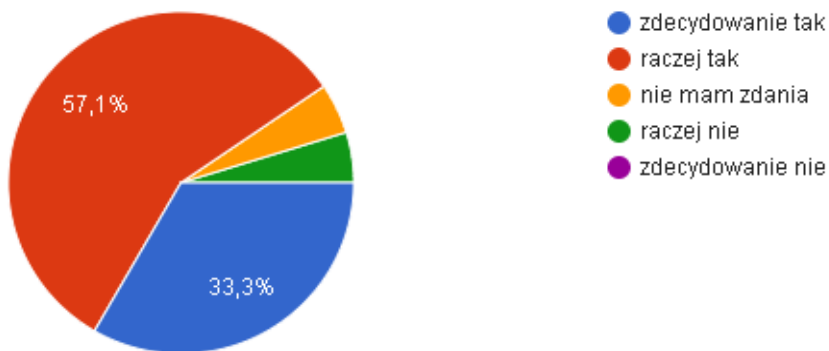
- wchodzić w interakcję z rodzimymi użytkownikami języka polskiego w płynny i spontaniczny sposób, dostosowując środki leksykalne do tematu i funkcji wypowiedzi, monitorując ją przy tym pod kątem poprawności i stosując omówienia lub parafrazy w wypadku braków leksykalnych;
- zrozumieć istotne treści złożonych tekstów sformułowanych w standardowej odmianie języka, a także przekazywać je w rzetelny i zrozumiały sposób;

- budować poprawne, logiczne, szczegółowe wypowiedzi ustne i pisemne o szerokiej tematyce;
- zabierać głos w dyskusjach w języku polskim na tematy dotyczące zjawisk językowych, kulturowych i społecznych, a także literatury i dziejów Polski, przedstawiając swoje uargumentowane stanowisko i uwzględniając opinie innych (zob. <https://sylabus.uj.edu.pl/pl/5/1/2/21/200?masterElement=21>).

3.2. OCENA MATERIAŁÓW DYDAKTYCZNYCH

W odpowiedziach na pytania o podręczniki i pomoce dydaktyczne wykorzystywane zarówno na zajęciach obowiązkowych, jak i fakultatywnych, zdecydowana większość uczących się uznaje, że materiały dydaktyczne spełniają ich oczekiwania (90,4%), przy czym 33,3% uznało, że są zdecydowanie zadowoleni, 57,1% zaś wybrało odpowiedź – *raczej tak*.

Wykres 2. Czy podręczniki i materiały dydaktyczne wykorzystywane na zajęciach spełniają Pani/Pana oczekiwania?

Źródło: opracowanie własne

W jednostkach otwartych respondenci udzielali odpowiedzi na pytania, co im się podoba bądź nie podoba w wykorzystywanych materiałach dydaktycznych. Rozbieżności między odpowiedziami były znaczne, dlatego trudno mówić o pewnych tendencjach, które daje się dostrzec w wypowiedziach respondentów. Niemniej wiele twierdzeń studentów odnosi się do ciekawych, różnorodnych, twórczych zadań i tematów proponowanych na zajęciach, zrozumiałego sposobu prezentacji reguł gramatycznych oraz przydatnego słownictwa. Z perspektywy prowadzących zajęcia jest to ważna informacja, oznacza bowiem, że dobierane

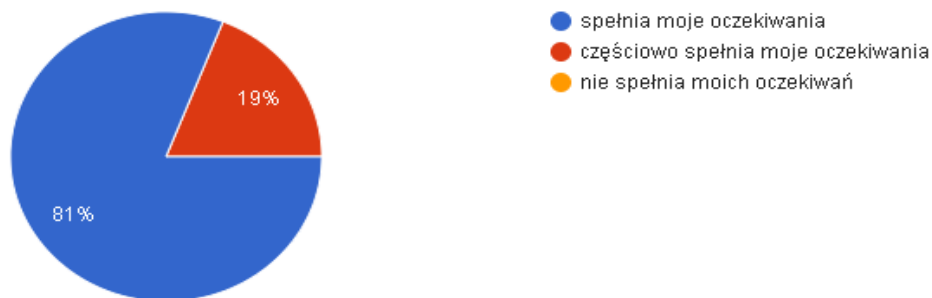
treści nauczania spełniają oczekiwania uczących się. Podobnie jak przy poprzednim pytaniu odpowiedzi studentów charakteryzują się jednostkowością, właściwie tylko kilkoro respondentów zwróciło uwagę na podobny problem, mianowicie, że podejmowane na zajęciach zagadnienia nie zawsze odpowiadają ich zainteresowaniom. Tę odpowiedź warto zestawić z opiniami uczących na temat przedmiotu *Praktyczna nauka języka* oraz całego programu studiów, okaże się bowiem, że niezadowolenie studentów z danych treści nauczania może wiązać się z brakiem zainteresowania zagadnieniami polonistycznymi, literaturoznawczymi, kulturowymi, o czym będzie mowa w kolejnych częściach artykułu.

3.3. OPINIE NA TEMAT PRZEDMIOTU *PRAKTYCZNA NAUKA JĘZYKA*

Część pytań w kwestionariuszu ankiety dotyczy jednego przedmiotu, a mianowicie *Praktycznej nauki języka*. Podczas konstruowania kwestionariusza było dla nas ważne, aby osobne miejsce poświęcić tym zajęciom. *Praktyczna nauka języka* jest realizowana przez cały tok studiów. W pierwszym semestrze to właśnie na ten przedmiot położony jest największy nacisk, bowiem realizowany jest w ramach 210 godzin, w drugim i trzecim – 180, a w kolejnych po 150. Oczywiście taka liczba godzin kształcenia językowego wynika z głównego celu kształcenia na *SPC*, czyli opanowania języka polskiego w stopniu, który umożliwia kontynuowanie nauki na wybranych kierunkach na Wydziale Polonistyki bądź innych studiach humanistycznych. Ponadto, nasze badanie było ukierunkowane na poznanie językowych potrzeb, które najpełniej mogą być realizowane na tego typu zajęciach.

W jednostce zamkniętej, w której uczący się byli pytani o poziom zadowolenia z przedmiotu, żaden z respondentów nie wybrał odpowiedzi, że *Praktyczna nauka języka* nie spełnia jego oczekiwań, natomiast aż 81% studentów deklaruje, że zajęcia kształcenia językowego w pełni ich satysfakcjonują.

Wykres 3. Przedmiot *Praktyczna nauka języka*

Źródło: opracowanie własne

Kolejne pytania mają charakter otwarty. Poprosiliśmy w nich respondentów o podzielenie się opiniami, co im się podoba, a co nie podoba podczas zajęć i jakie mieliby sugestie co do ewentualnych zmian w programie przedmiotu. Okazuje się, że studentom szczególnie podoba się poznawanie gramatyki, rozwijanie umiejętności mówienia, a także nabywanie wiedzy i umiejętności praktycznych w różnych sytuacjach komunikacyjnych.

Tabela 3. Co się Pani/Panu podoba na zajęciach *Praktycznej nauki języka?*
Wybrane odpowiedzi studentów

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Co się Pani/Panu podoba na zajęciach <i>Praktycznej nauki języka?</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Robienie zadań z gramatyki.</i> 2. <i>Dużo kamunikacji.</i> 3. <i>różnorodzajowe zadania, które pomagają ćwiczyć wszystkie części uczenia się języku oraz dodatkowe ciekawe fakty i informacja o Polsce i Krakowie.</i> 4. <i>Praktyka języka w różnych sytuacjach.</i>

Źródło: opracowanie własne

W odpowiedzi na pytanie o to, co się studentom nie podoba, kilkakrotnie powtarza się zarzut zbyt małego nacisku na rozwijanie umiejętności mówienia i pisania, co jest zgodne z celami uczenia się, które respondenci uznawali za bardzo ważne. Oczywiście jest to istotna wskazówka do planowania działań dydaktycznych, ale także te odpowiedzi mogą świadczyć o praktycznym nastawieniu uczących się, którzy pragną swobodnie posługiwać się językiem polskim zarówno w mowie, jak i w piśmie. Poza tym odpowiedzi studentów na to pytanie są bardzo zróżnicowane, czasami niemerytoryczne, więc nie sposób na ich podstawie doszukać się jakichś prawidłowości, które pomogłyby nam w udzieleniu odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Ta sama uwaga dotyczy kolejnej jednostki kwestionariusza.

Tabela 4. Co się Pani/Panu nie podoba na zajęciach *Praktycznej nauki języka?*
Wybrane odpowiedzi studentów

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Co się Pani/Panu nie podoba na zajęciach <i>Praktycznej nauki języka?</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Chciałabym więcej mówienia na zajęciach.</i> 2. <i>Że mało piszemy.</i>

Źródło: opracowanie własne

Jeśli chodzi o sugestie studentów, co zmieniliby w programie *Praktycznej nauki języka*, to powtarzały się propozycje częstszych sposobności do ćwiczenia mówienia oraz „więcej praktyki poza salą”, co jest kolejnym

sygnałem, że studentom kierunku *SPC* zależy na podejmowaniu działań językowych w autentycznych sytuacjach codziennej komunikacji z Polakami⁷.

Tabela 5. Jakie ma Pani/Pan sugestie dotyczące programu nauczania *Praktycznej nauki języka*? Wybrane odpowiedzi studentów

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Jakie ma Pani/Pan sugestie dotyczące programu nauczania <i>Praktycznej nauki języka</i> ? Co by Pani zmieniła/Pan zmienił?	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Więcej mówić.</i> 2. <i>Więcej praktyki poza salą.</i>

Źródło: opracowanie własne

Warto zauważyć, że do poprawnego konstruowania wypowiedzi pisemnych i ustnych niezbędna jest znajomość słownictwa i struktur gramatycznych, a także zasad poprawnej wymowy i pisowni, na poznawanie których położono nacisk w pierwszych miesiącach nauki. W drugim semestrze uczący się mieli więcej możliwości do tworzenia dłuższych wypowiedzi pisemnych i ustnych, opracowywali i przedstawiali prezentacje na tematy zadane przez prowadzących, ale także takie, którymi sami się interesują. Brali udział w dyskusjach sterowanych oraz wyjściach tematycznych, podczas których mogli w bardziej praktyczny sposób wykorzystać zdobytą wiedzę i umiejętności. Dzięki temu zrealizowali zakładane w sylabusach z *Praktycznej nauki języka* efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych.

3.4. OPINIE NA TEMAT PROGRAMU *STUDIÓW POLSKICH DLA CUDZOZIEMCÓW*

Celem ostatniej sekcji kwestionariusza ankiety było zbadanie opinii uczących się na temat całego programu studiów. Podobnie jak w jednostce zamkniętej sprawdzającej oczekiwania studentów wobec *Praktycznej nauki języka*, wszyscy studenci wyrazili zadowolenie z oferowanego programu: 52,4% deklaruje, że kierunek częściowo spełnia ich oczekiwania, 47,6% zaś wyraża całkowite zadowolenie z oferowanego programu.

⁷ W sylabusach nie przewidziano, że studenci będą podejmować działania językowe w autentycznych sytuacjach codziennej komunikacji z rodzimymi użytkownikami języka polskiego. Z opinii studentów jasno wynika, że oczekiwaliby więcej sposobności do rozmów z Polakami poza salą lekcyjną. Jest to istotna sugestia, którą uwzględniono w sylabusach na rok 2023/2024.

Wykres 4. Kierunek *Studia polskie dla cudzoziemców*

Źródło: opracowanie własne

W pytaniach otwartych studenci wskazywali przedmioty, które najbardziej im się podobają oraz takie, które z ich perspektywy wydają się mniej przydatne. Wyniki pokazują, że choć część badanych wykazuje zainteresowanie poznawaniem literatury i kultury, to z większości odpowiedzi można wyczytać chęć zdobywania takiej wiedzy, która ma wymiar praktyczny, czyli ułatwia uczyć się funkcjonowanie w polskiej rzeczywistości kulturowej.

Tabela 6. Które przedmioty najbardziej się Pani/Panu podobają? Wybrane odpowiedzi studentów

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Które przedmioty najbardziej się Pani/Panu podobają? Dlaczego?	<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Praktyczna nauka języka polskiego, bo mogę otrzymać wiedzy z gramatyki, słownictwa. Trening fonetyczny – bo wymowa jest bardzo ważną. Dzieje Polski i Polaków w perspektywie etniczno-kulturowej – bo otrzymałam początkowe zupełnie nowe wiedzy o Polsce co było bardzo ważnym na początku studiów. Podróż po Polsce – bo mam teraz wiedzę o województwach Polski, o różnych ciekawych miejscach.</i> <i>2. Rok polski!! Nie tylko informacja o polskich świętach, a i jeszcze one z perspektywy performatyki, mentalności polskiej/słowiańskiej.</i> <i>3. Współczesna polska i rok polski ponieważ są ciekawe, dużo rozmawiamy, dyskutujemy i dowiadujemy się dużo przydatnej informacji o Polsce i polakach.</i> <i>4. Wszystkie, ponieważ wszystko dla mnie nowe i dowiaduje się wiele nowych informacji. Wszystko co potrzebuje dla życia w tym kraju albo relacji między mną, a mieszkańcami Polski, które stali dla mnie naprawdę przyjaciółmi za ten okres czasu.</i>

Źródło: opracowanie własne

Z kolei, odpowiadając na pytanie o najmniej przydatne przedmioty, niektórzy studenci stwierdzali, że choć zajęcia o charakterze literaturoznawczym i kulturowym są ciekawe, mają niewielki związek z używaniem języka w codziennej komunikacji. Zwracali także uwagę, że braki w ich kompetencji lingwistycznej mogą sprawiać, że odbiór pewnych treści nauczania jest utrudniony⁸.

Tabela 7. Które przedmioty, z Pani/Pana perspektywy, są najmniej przydatne?
Wybrane odpowiedzi studentów

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Które przedmioty, z Pani/Pana perspektywy, są najmniej przydatne? Dlaczego?	<p>1. <i>Te, które nie dotyczą języka, np. rok polski, współczesna Polska...</i></p> <p>2. <i>Wszystkie przedmioty są ważne! Najmniej przydatne Rok polski i Literatura polska. Te przedmioty bardzo ciekawi, i one powinny być w programie studiów, ale te wiedzy mogą być mniej stosowane w praktyce w porównaniu z gramatyką.</i></p> <p>3. <i>Moim zdaniem przedmiot „Panorama literatury polskiej” byłoby lepiej uczyć od drugiego roku, bo ten przedmiot wymaga wysokiego poziomu wiedzy z języka polskiego.</i></p>

Źródło: opracowanie własne

Ostatnie pytanie w tej sekcji kwestionariusza dotyczyło propozycji zmian w programie studiów. O ile odpowiedzi na poprzednie pytania ankiety charakteryzowały się dość dużą rozbieżnością i różnorodnością opinii, o tyle studenci dość zgodnie sugerowali, że jeszcze większy nacisk powinien zostać położony na praktyczny wymiar kształcenia językowego oraz na poszerzenie oferty zajęć związanych z zawodową i biznesową sferą życia.

⁸ Jedną z metod nauczania jest analiza tekstów literackich, a nie adaptacji, bowiem celem zajęć *Panorama literatury polskiej* jest przybliżanie uczącym się historii literatury polskiej oraz objaśnianie jej specyfiki.

Tabela 8. Jakie ma Pani/Pan sugestie dotyczące programu SPC?
Wybrane odpowiedzi studentów

Pytanie	Wybrane odpowiedzi
Jakie ma Pani/Pan sugestie dotyczące programu SPC? Co by Pani zmieniła/Pan zmienił? Jakie przedmioty powinny znaleźć się w programie studiów?	<p>1. <i>Chyba jeszcze bym dodał jakiś zajęcia dotyczące biznesu i pracy w Polsce. Wszystkie dokumenty, jakie potrzebujemy. Coś może związane z rynkiem mieszkań. Czy warto kupować mieszkania. Różne statystyki. W jakim mieście najwygodniej mieszkać i temu podobne.</i></p> <p>2. <i>Osobiście dla mnie nie wystarcza przedmiotów, które przydadzą się w pracy, np. związanie z dydaktyką języka polskiego i przekładu pisemnego. Wiem, że są w ostatnim semestrze i uważam, że są ich za mało. Moim zdaniem zajęcia dotyczące kultury (kino, teatr) lepiej zrobić jako przedmiot do wyboru, a nie obowiązkowy. Dla większości nie jest to ciekawe, poznaliśmy już kulturę na wystarczającym poziomie.</i></p> <p>3. <i>Żeby było więcej różnych gości, z którymi musimy mówić w języku polskim. Ponieważ trudno używać języka polskiego, kiedy koleżanka rozumie w języku ojczystym.</i></p> <p>4. <i>Prosiłabym tylko dodatkowe lekcje z ćwiczeniami prawidłowej wymowy i intonacji.</i></p>

Źródło: opracowanie własne

Warto przy tym podkreślić, że poszczególne przedmioty zostały tak zaplanowane w programie, aby trudniejsze zagadnienia, wprowadzane były na późniejszym etapie, kiedy uczący się w odpowiednim stopniu opanują język polski, a także w wystarczającym zakresie zapoznają się z polskimi realiami, kulturą i elementami historii.

4. ZAKŁADANE ZMIANY W PROGRAMIE PRAKTYCZNEJ NAUKI JĘZYKA W ŚWIETLE METODYKI NAUCZANIA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO SŁOWIAN WSCHODNICH

Rezultaty badania ankietowego pokazują, że należy uwzględnić pewne zmiany w celach, treściach oraz metodach pracy dydaktycznej, szczególnie na *Praktycznej nauce języka*. Ze względu na to, że niemal wszyscy studenci SPC pochodzą z Ukrainy, modyfikacje w sylabusie powinny opierać się na metodyce nauczania języka polskiego jako obcego Słowian wschodnich. Opinie respondentów pokrywają się z założeniami prezentowanymi w opracowaniach

metodycznych dotyczących procesu uczenia się polszczyzny przez osoby ukraińsko- i rosyjskojęzyczne (zob. Dąbrowska i in. 2010). Wydaje się, że najważniejszy jest postulat kontrastywności. Komunikacyjne i zadaniowe techniki nauczania, które z powodzeniem są wykorzystywane w kształceniu językowym w grupach heterogenicznych, powinny ustąpić miejsca podejściu konfrontatywnemu (Izdebska-Długosz 2021a, s. 395), ukierunkowanemu na rozwijanie świadomości istnienia podobieństw i różnic w systemie fonetycznym, morfologicznym i składniowym języka pierwszego i docelowego. Dzięki temu mogą zostać uwypuklone przyczyny powstawania interferencji gramatycznych i leksykalnych w produkcji językowej studentów.

Pokrewieństwo języka polskiego i ukraińskiego/rosyjskiego umożliwia zaistnienie zjawiska interkomprehensji, które wspomaga rozwój sprawności receptywnych (słuchania i czytania) na początku nauki. Jednocześnie podobieństwo tych języków sprzyja tzw. transferowi negatywnemu, któremu można przeciwdziałać, wykorzystując techniki nauczania bazujące na kontraście. Należą do nich m.in.: dryle gramatyczne uwzględniające „pułapki interferencyjne” oraz tłumaczenia dydaktyczne. Najważniejsze jednak wydaje się stosowanie takich procedur dydaktycznych, których celem jest rozwijanie świadomości uczących się co do wpływu języka ojczystego na docelowy oraz umiejętności podejmowania autorefleksji na temat własnych mocnych i słabych stron oraz przyczyn popełniania pewnych błędów (Izdebska-Długosz 2021a, s. 156–157). Niepełne zadowolenie ankietowanych z materiałów dydaktycznych używanych na zajęciach może wynikać z faktu, że nie zostały one odpowiednio dobrane do profilu studentów. Jest to ważna uwaga, bowiem na rynku wydawniczym pojawia się coraz więcej publikacji ukierunkowanych na specyficzne potrzeby uczących się, których językiem pierwszym jest ukraiński bądź rosyjski (zob. Kowalewska, Kowalewski 2008/2010; Kowalewska 2014; Izdebska-Długosz 2017; Kowalewski 2019; Izdebska-Długosz 2021b). Powyższe spostrzeżenia należy wziąć pod uwagę, planując działania dydaktyczne w grupie Słowian wschodnich.

5. WNIOSKI, IMPLIKACJE DYDAKTYCZNE I PERSPEKTYWY BADAWCZE

Z deklaracji respondentów wyłania się obraz studentów nastawionych na poznawanie języka w sposób przygotowujący do komunikowania się w języku polskim w codziennych sytuacjach. Należy zatem podkreślić, że potrzeby językowe ankietowanych są związane z praktycznym użyciem polszczyzny, a ich celami i priorytetami są: podjęcie dalszych studiów i pracy w Polsce oraz poznanie języka na takim poziomie, który umożliwiłaby im sprawne funkcjonowanie w polskiej rzeczywistości. Najważniejsze cele kształcenia według

uczących się to uczenie się gramatyki oraz mówienia i pisanie, czyli rozwijanie działań produktywnych. Warto zaznaczyć, że dla części badanych zagadnienia polonistyczne, literaturoznawcze czy kulturowe nie są tak istotne, jak uczenie się języka. Oznacza to, że wybór kierunku *SPC* na Wydziale Polonistyki UJ, nie musiał być związany z chęcią podjęcia studiów polonistycznych, lecz główną motywacją była potrzeba poznawania języka polskiego. Oczywiście nie dotyczy to wszystkich studentów, część z nich bowiem wykazuje duże zainteresowanie przedmiotami o charakterze literaturoznawczym i kulturowym. Niemniej, wydaje się, że większość chciałaby nauczyć się jak najefektywniej porozumiewać w języku polskim, a niekoniecznie zgłębiać piękno polskiej literatury i kultury.

Z opinii i sugestii uczących się, które można uwzględnić w ewentualnych korektach programu *SPC*, wynika, że warto w większym stopniu włączać tematykę związaną z edukacją i pracą w Polsce. Być może należałoby rozważyć wprowadzanie słownictwa specjalistycznego z zakresu biznesu i języka naukowego na osobnych zajęciach bądź w ramach *Praktycznej nauki języka*. Studenci stanowczo deklarują chęć i potrzebę uczenia się gramatyki, jednak doświadczenia lekcyjne pokazują, że ze względu na podobieństwo między językiem pierwszym a docelowym, prowadzący zajęcia powinni w większym stopniu uwzględnić kontrastywne nauczanie tego podsystemu języka (Izdebska-Długosz 2021a, s. 395–403). Z tego samego powodu warto położyć większy nacisk na działania i strategie produktywnie, interakcyjne i mediacyjne kosztem mniejszego akcentu na słuchaniu i czytaniu, czyli recepcji, która nie przysparza uczącym się szczególnych trudności. Uznajemy także, że gdyby w kolejnych latach kierunek *SPC* nadal był najchętniej wybierany przez kandydatów zza wschodniej granicy, można by częściej wykorzystywać techniki nauczania bazujące na interkomprensji, rozbudzaniu świadomości językowej oraz poszerzaniu wiedzy i umiejętności z zakresu używania różnych strategii uczenia się.

Dzięki zastosowaniu techniki ankiety dysponujemy danymi, które stanowią zbiór opinii i deklaracji respondentów. Sądzymy, że planowanie zmian zarówno w sylabusie *Praktycznej nauki języka*, jak i programie całych studiów, należałoby oprzeć na szerszych badaniach uzupełnionych o wykorzystanie innych technik badawczych np. obserwacji uczestniczącej, wywiadu fokusowego (Wilczyńska, Michońska-Stadnik 2010, s. 142–144). Wówczas mogłybyśmy uzyskać bardziej wiarygodny obraz potrzeb językowych studentów i tym samym odpowiednio zaplanować takie modyfikacje kierunku, by odpowiadał specyficznym celom i priorytetom uczących się zza wschodniej granicy. Mając na uwadze konieczność podejmowania działań ukierunkowanych na podniesienie jakości kształcenia, jest to perspektywa badawcza, którą warto podjąć.

ANEKS

PYTANIA Z KWESTIONARIUSZA ANKIETY

1. Do której grupy Pani/Pan uczęszcza?
2. Ile Pani/Pan ma lat?
3. Jakie ma Pani/Pan wykształcenie?
4. Jakie ma Pani/Pan zainteresowania?
5. Skąd Pani/Pan pochodzi?
6. Jaki język jest dla Pani/Pana językiem ojczystym/pierwszym?
7. Jak długo uczy się Pani/Pan języka polskiego?
8. Czy ma Pani/Pan polskie korzenie?
9. Czy zna Pani/Pan inne języki obce? Jeśli tak, to jakie?
10. Dlaczego wybrała Pani/wybrał Pan kierunek *Studia polskie dla cudzoziemców*?
11. Uczenie się gramatyki jest dla mnie⁹
12. Uczenie się słownictwa jest dla mnie
13. Uczenie się zasad pisowni i interpunkcji jest dla mnie
14. Uczenie się zasad wymowy i intonacji jest dla mnie
15. Rozwijanie umiejętności rozumienia tekstów mówionych jest dla mnie
16. Rozwijanie umiejętności rozumienia tekstów pisanych jest dla mnie
17. Rozwijanie umiejętności mówienia jest dla mnie
18. Rozwijanie umiejętności komunikowania się z innymi jest dla mnie
19. Rozwijanie umiejętności pisania jest dla mnie
20. Uczenie się radzenia sobie w sytuacjach niepełnego rozumienia jest dla mnie
21. Rozwijanie umiejętności rozpoznawania i poprawiania własnych błędów jest dla mnie
22. Rozwijanie umiejętności wykorzystywania wiedzy i umiejętności z własnego języka podczas uczenia się języka polskiego jest dla mnie
23. Uczenie się dokonywania samooceny własnych umiejętności językowych jest dla mnie
24. W jakich sytuacjach zamierza Pani/zamierza Pan używać języka polskiego w przyszłości?
25. Czy podręczniki i materiały wykorzystywane na zajęciach spełniają Pani/Pana oczekiwania?
26. Co się Pani/Panu podoba w podręcznikach i materiałach wykorzystywanych na zajęciach?
27. Co się Pani/Panu nie podoba w podręcznikach i materiałach wykorzystywanych na zajęciach?
28. Przedmiot *Praktyczna nauka języka*¹⁰

⁹ Przy pytaniach 11–23 respondenci zaznaczali na pięciostopniowej skali, jak istotne są dla nich podane cele uczenia się języka polskiego (1 – nieważne, 5 – bardzo ważne).

¹⁰ Pytania 28 i 32 to jednostki zamknięte, w których respondenci zaznaczali, czy przedmiot bądź kierunek: spełnia ich oczekiwania, częściowo spełnia ich oczekiwania, nie spełnia ich oczekiwań.

29. Co się Pani/Panu podoba na zajęciach *Praktycznej nauki języka*?
30. Co się Pani/Panu nie podoba na zajęciach *Praktycznej nauki języka*?
31. Jakie ma Pani/Pan sugestie dotyczące programu nauczania *Praktycznej nauki języka*? Co by Pani zmieniła/Pan zmienił?
32. Kierunek *Studia polskie dla cudzoziemców*
33. Które przedmioty najbardziej się Pani/Panu podobają? Dlaczego?
34. Które przedmioty, z Pani/Pana perspektywy, są najmniej przydatne? Dlaczego?
35. Jakie ma Pani/Pan sugestie dotyczące programu *Studiów polskich dla cudzoziemców*? Co by Pani zmieniła/Pan zmienił? Jakie przedmioty powinny znaleźć się w programie studiów?

BIBLIOGRAFIA

- Dąbrowska A., Dobesz U., Pasięka M., 2010, *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa.
- Długosz P., Kryvachuk L., Izdebska-Długosz D., 2022, *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*, <https://omp.academicon.pl/wa/catalog/view/uchodzcy-ukraina/173/352> [06.07.2023].
- Izdebska-Długosz D., 2017, *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych (A1–B1)*, Rzeszów.
- Izdebska-Długosz D., 2021a, *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*, Kraków.
- Izdebska-Długosz D., 2021b, *Polski dla nas 1. Deklinacja i składnia kontrastywnie dla Słowian wschodnich (A2–B2)*, Kraków.
- Kowalewska M., 2014, *Co nas łączy... Teoria i zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego*, Kraków.
- Kowalewska M., Kowalewski J., 2008/2010, *Co nas łączy... Materiały do nauczania języka polskiego na Wschodzie i studentów ze Wschodu. Część I i II*, Kraków.
- Kowalewski J., 2019, *Gramatyka heretyka. Nie tylko dla uczących (się) języka polskiego na Ukrainie*, Kraków.
- Wilczyńska W., Michońska-Stadnik A., 2010, *Metodologia badań w glottodydaktyce. Wprowadzenie*, Kraków.
- <https://syllabus.uj.edu.pl/pl/5/1/2/21/200?masterElement=21> [14.05.2023].